

Lidia Kataryńczuk-Mania*

Adrianna Cieślík**

Zielona Góra

Muzyka w edukacji wczesnoszkolnej (rekonesans badawczy nauczycieli)

Music in Early Childhood Education (research reconnaissance of teachers)

Wprowadzenie

Celem edukacji muzycznej jest tak wpłynąć na rozwój osobowości i wrażliwości ucznia, aby w przyszłości potrafił on korzystać z dóbr kultury muzycznej. Nauczanie muzyki ma na celu odkrywanie uzdolnień, pogłębianie zainteresowań muzycznych i zachęcanie młodego człowieka do bezpośredniego kontaktu z muzyką poprzez różnorodne formy działalności muzycznej. Zadania edukacji muzycznej powinny być realizowane w oparciu o podstawowe formy umuzykalnienia, tj. śpiew, grę na instrumentach, ruch przy muzyce, percepcję oraz tworzenie muzyki. Młodszy wiek szkolny to okres, w którym dziecko zmienia orientację z zabawowej na zadaniową, koncentruje się na wynikach i osiągnięciach, rozwija podstawowe zdolności muzyczne oraz doskonali sprawności i umiejętności muzyczne ¹.

---

* dr hab., prof. UZ, Uniwersytet Zielonogórski, Wydział Pedagogiki, Psychologii i Socjologii, Katedra Pedagogiki Przedszkolnej i Wczesnoszkolnej

** Miejskie Przedszkole nr 24 w Zielonej Górze

¹ *Wybrane zagadnienia z psychologii muzyki*, M. Manturzevska, H. Kotarska, (red.), Warszawa: WSiP 1990, s. 31; por. W. A. Sacher, *Pedagogika muzyki*, Kraków: Impuls 2012.

Artykuł ukazuje problemy, z jakimi borykają się nauczyciele edukacji muzycznej w kl. I-III. **Przeprowadzono rekonesans badawczy aby przedstawić aktualny obraz rzeczywistości dydaktyki muzycznej.** Analizie poddano kwalifikacje nauczycieli, jakoś pomocy i materiałów dydaktycznych, warunki do realizacji edukacji muzycznej oraz to, które formy wychowania muzycznego dominują na zajęciach muzyki.

Najważniejsze aspekty realizacji edukacji muzycznej w kl. I-III

Nie od dziś wiadomo, że rozwój dziecka w jego pierwszych latach życia jest dynamiczny i to jak on będzie się kształtować, uzależnione jest od wrodzonych predyspozycji. Na rozwój intelektualny dziecka ma wpływ środowisko, w jakim się znajduje, rodzina, a także powołane ku temu instytucje. Muzyka w okresie dojrzewania człowieka kształtuje jego osobowość, uwarżliwia na piękno, a także pobudza emocje. Duży wpływ na rozwój intelektualny dziecka mają formy aktywności muzycznej, które pobudzają zainteresowania i aktywność dziecka.

U dzieci podczas zabaw ze śpiewem zaczynają kształtować się ważne zdolności muzyczne, takie jak: pamięć, poczucie rytmu, wyobrażenia słuchowe, pamięć interwałów. Ucząc się tekstów piosenek dziecko rozwija pamięć, koncentrację, uwagę, wzbogaca się zasób jego słownictwa. Nauka piosenek wspomaga także proces poprawnego wystawiania się. Elementy piosenek wykorzystuje się do ćwiczeń percepcyjnych i pamięciowych. Śpiew ma ogromne znaczenie dla rozwoju ogólnego i muzycznego dziecka. To właśnie piosenka jest źródłem emocjonalnych przeżyć i rozwija zamiłowanie do muzyki. Jest utworem, które dziecko jest w stanie zrozumieć, przyswoić, a później odtworzyć. Powstając w wyobraźni dziecka, powoduje silne przeżycia. Śpiew pomaga w kształtowaniu emocjonalnego stosunku dziecka do muzyki.

Ruch z muzyką wpływa na kształtowanie psychomotoryki, charakteru i cech społecznych, estetyki ruchu oraz na rozwój psychiki dziecka. Działa też aktywizująco na umysł dziecka. Dzięki niemu wyrabia się zdolność koncentracji uwagi, kształci orientacja oraz

pamięć, pobudza aktywność, intensyfikują się procesy poznawcze: spostrzeganie, wyobrażenia i myślenie. Dzieci poprzez ruch wyrażają swoje emocje. Ekspresja ruchowa rozwija poczucie rytmu, pamięć muzyczną, uczy myślenia, uwagi, wyobraźni muzycznej. Taniec stanowi jeden z najstarszych przejawów sztuki, jest sposobem przeżywania i przekazywania emocji, a także świetną formą zabawy. Odpręża, relaksuje i jest środkiem do wyrażania uczuć. Często proponowanie dzieciom zajęć muzyczno-ruchowych umożliwi im wyrażanie własnych uczuć i przeżyć.

Muzykowanie na instrumentach rozwija cechy osobowości dziecka, kształci uwagę, pamięć, skupienie, umiejętność spostrzegania zjawisk dźwiękowych i ujmowania ich w muzyczne całości. Bardzo istotnym walorem gry na instrumentach jest fakt, że zespołowe muzykowanie umożliwia znalezienie dla każdego, nawet najmniej zdolnego dziecka, takiego rodzaju aktywności muzycznej, która leży w granicach jego możliwości, dając mu tym samym poczucie pełnowartościowości i sukcesu, kształtując w ten sposób pozytywny stosunek do zajęć muzycznych². Instrumenty muzyczne, w połączeniu ze śpiewem, są źródłem przeżyć artystycznych. Zespołowe muzykowanie uczy dziecko nie tylko odpowiedzialności za zbiorowe dzieło, ale i dyscypliny. Przeżycia emocjonalne, towarzyszące zespołowi podczas wykonywania utworów, przeradzają się często w przeżycia estetyczne. Uczniowie podczas grania muzyki poddają się nastrojowi, doznają wzruszeń, uczą się dyscypliny i współpracy.

Kolejną formą aktywności muzycznej, która wpływa na rozwój emocjonalny dziecka jest słuchanie muzyki. Głównym celem percepcji muzycznej jest przysparzanie uczniom doświadczeń słuchowych, stanowiących sposób kształcenia pamięci i wyobraźni muzycznej. Dziecko, słuchając muzyki uczy, się ją przeżywać, a zarazem odkrywa w sobie własne uczucia i emocje. Umiejętność słuchania muzyki polega na zdolności jej odczuwania

---

² M. Przychodzińska-Kaciczak, *Polskie koncepcje powszechnego wychowania muzycznego. Tradycje – współczesność*, Warszawa: WSiP 1987, s. 173.

i rozumienia. Na pełną percepcję składają się więc momenty doznań emocjonalnych i intelektualnych. Reakcja emocjonalna, która towarzyszy słuchaniu, jest adekwatna do zdolności emocjonalnego reagowania na muzykę, do wrażliwości estetycznej słuchacza. Dlatego muzyka może przekazywać różne treści i wywoływać odmienne reakcje u różnych słuchaczy.

Kontakt dzieci z muzyką rozwija wrażliwość zmysłową, pobudza proces postrzegania, koncentrację uwagi, wpływa na rozwój mowy i wzbogacenie słownictwa oraz rozwija inwencję twórczą i pozwala uwolnić emocje dziecka. Często nie zdajemy sobie sprawy, że muzyka wpływa na rozwój intelektualny, rozwój motoryczny i społeczny, a także rozwija aktywność twórczą. Dziecko w wieku szkolnym zaczyna coraz bardziej obejmować refleksją swoje przeżycia, działania, doświadczenia muzyczne. Poprzez muzykę zaczyna rozumieć sens pozytywnych i negatywnych emocji, a także nie boi się o nich mówić, co prowadzi do wzrostu świadomości odnośnie własnych stanów emocjonalnych i ich wpływu na zachowanie. Młodszy wiek szkolny jest okresem, w którym dzieci tworzą pod wpływem emocji i działań muzyczno-ekspresyjnych. Wraz z wiekiem coraz lepiej uświadamiają sobie własne przeżycia, zdają sobie sprawę z tego, co spostrzegły i co zapamiętały. Wnikliwiej obserwują otaczający je świat, przeprowadzają eksperymenty muzyczne, rozmyślają, porównują, porządkują, przewidują, planują. Muzykalność uczniów należy rozwijać w sposób zgodny z ich potrzebami, a szczególnie z potrzebą odczuć i myśli oraz aktywnego działania. Wszystkie elementy muzyki w klasach edukacji wczesnoszkolnej powinny mieć charakter wprowadzający w muzyczną dziedzinę wiedzy. Osobą odpowiedzialną za to wprowadzenie jest kompetentny nauczyciel. To właśnie jego głównym zadaniem jest pokazać dziecku muzyczny świat.

Specyfika pracy muzycznej nauczyciela

Nauczanie zintegrowane, jako pierwszy etap edukacji, jest szansą uczynienia kształcenia bardziej naturalnym, dostosowanym do potrzeb i możliwości dziecka, sprzyjającym osiągnięciu

sukcesu. Dziecko może poznawać świat globalnie poprzez różne formy aktywności.

Zadaniem nauczyciela jest stwarzanie warunków do integralnego poznawania rzeczywistości, organizowania różnych form aktywności, motywowania dziecka do podejmowania różnorodnych działań. W warunkach przemian, dokonujących się w szkole, komunikacja artystyczna uczestników zajęć muzycznych będzie zależała od pedagogicznych wpływów kreatywnego nauczyciela, któremu wartości sztuki są i znane, i bliskie. Jedną z istotnych ról nauczyciela jest wskazywanie dzieciom na muzykę w jak najbardziej przystępny sposób. Ten sposób będzie warunkować jakość przyszłych kompetencji dziecka jako odbiorcy kultury muzycznej. Dlatego też już na etapie nauczania wczesnoszkolnego należy zadbać o dostarczanie uczniom odpowiednich muzycznych doświadczeń³.

Dźwięki, stanowiące tworzywo muzyczne, są uporządkowane według pewnych zasad, charakterystycznych dla określonych epok i stylów muzycznych. Z tego względu podczas zajęć z dziećmi w wieku wczesnoszkolnym korzystać należy przede wszystkim z utworów lub ich fragmentów pochodzących z epoki baroku, klasycyzmu, romantyzmu muzycznego (miniatury instrumentalne) lub, w przypadku doboru repertuaru do śpiewania, wieku XX i XXI, z piosenek komponowanych z myślą o możliwościach ekspresyjnych najmłodszych wykonawców. Podczas ćwiczeń umuzykalniających nauczyciel powinien dążyć do rozwijania umiejętności interpretacji dzieła muzycznego oraz do przestrzegania

---

³ E. Jenčkova, *Integracja aktywności dziecięcej w wychowaniu muzycznym*. W: *Muzyka w edukacji i wychowaniu*, H. Danel-Bohrzyk (red.), Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego 1999, s. 36.; por. M. Kisiel, *Muzyka w zintegrowanej edukacji wczesnoszkolnej. Studium metodyczno-badawcze*, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego 2005; *Innowacje pedagogiczne w edukacji muzycznej dzieci i młodzieży*, L. Kataryńczuk-Mania (red.), Zielona Góra: Wydawnictwo Uniwersytetu Zielonogórskiego 2000; P.A. Trzos, *Codziennosc we wczesnej edukacji muzycznej*, Bydgoszcz: Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego 2012.

struktur muzycznych zachodzących w dziele w zakresie elementarnym. Z tego względu sam musi zdawać sobie sprawę, jakie elementy składają się na dzieło muzyczne ⁴.

W pierwszej kolejności nauczyciel zwraca uwagę na rytm. Ćwiczenia rytmiczne można rozpocząć od dziecięcego rytmicznego marszu czy elementów kroków tańców, następnie budować samodzielnie materiał nauczania podczas kolejnych lekcji. Zaletą ćwiczeń rytmicznych jest możliwość wykorzystywania różnorodnych sposobów akcentacji na słabą część taktu, np. tupnięcie, klaśnięcie, uderzenie w instrumenty perkusyjne. Następnie nauczyciel zwraca uwagę na kolejny element dzieła muzycznego, jakim jest melodia. Naturalnym rozwiązaniem metodycznym stanie się tu między innymi nauka fragmentów lub całości dziecięcych piosenek. Nauczyciel powinien jednak wskazać kierunek melodii i sprawdzać zgodność jej odtwarzania z oryginałem, zwracać też uwagę na tak zwaną intonację.

Za element muzyki przyjmuje się również harmonię. Jest to zjawisko występowania kilku jednoczesnych współbrzmień w utworze muzycznym. Elementy wielogłosowości czy harmonii wokalne pojawiają się, gdy nauczyciel zastosuje w nauczaniu elementy kanonów melodycznych lub rytmicznych, a także rytmicznych akompaniamentów dziecięcych wykonanych na instrumentach perkusyjnych o określonej wysokości dźwięku, takich jak: marakasy, trójkąty, tamburyna, bębenki. Elementami, do których odbioru należy przygotować dziecko, są również: dynamika – natężenie dźwięku, agogika – określająca tempo utworu muzycznego, artykulacja – sposób wydobywania dźwięku. Te elementy mogą przenikać do zabaw z wykorzystaniem ruchu do muzyki, gry na instrumentach, śpiewu. Podczas zabaw muzycznych nauczyciel aktywizuje wszystkich uczestników zabawy, kształtuje poprawne nawyki podczas fonacji, stymuluje kreatywność dziecka,

---

⁴ K. Wojciechowska, *Muzyka w klasach 1-3*, „Życie Szkoły”, 2008, nr 3, s. 35; L. Kataryńczuk-Mania, *Nauczanie muzyki*. W: *Dziedziny kształcenia w klasach I-III*, M. Magda-Adamowicz, L. Kataryńczuk-Mania (red.), Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Żak 2013.

wskazuje na poprawny odbiór dzieła muzycznego, uwrażliwia na poszczególne jego elementy.

Zabawy ruchowe ze śpiewem lub przy muzyce dają dzieciom wiele radości. Takie zabawy powinny być przez nauczyciela stosowane często, bez względu na uzdolnienia muzyczne, gdyż są wskazane dla każdego dziecka. Ważny jest również fakt, że nauczyciel śpiewa i interpretuje piosenkę ruchem wspólnie z uczniami. To mobilizuje i zachęca dzieci do pełnego uczestnictwa w zabawie. Gry i zabawy muzyczno-ruchowe stanowią wartościowe urozmaicenie zajęć, mają też duży wpływ na jakość pracy grupy. Muzyczne zabawy i pląsy nauczyciel dobiera takie, które są proste po to, by wszystkie dzieci szybko mogły się ich nauczyć. Nie muszą być one perfekcyjnie wyćwiczone, wręcz przeciwnie, trochę chaotyczności i spontaniczności zwiększa przyjemność, pozwala dziecku czuć się współtwórcą i kreatorem własnych ruchów. Podczas zabaw i pląsów, podpatrując się i naśladowując, bawią się wszyscy. W ten sposób, w trakcie zabawy, kształtują się umiejętności śpiewu i ruchu. Ewentualne potknięcia są niezauważalne lub rozwesеляją, nigdy natomiast nie stresują. Jeśli nauczyciel prowadzi takie zajęcia systematycznie, pozwala to wyrobić u dzieci takie cechy, jak: orientacja przestrzenna, koordynacja ruchów, szybkie reakcje ruchowe na różne sygnały, panowanie nad swymi ruchami, zapamiętywanie rytmów, rozwijanie pamięci muzycznej, umiejętności szybkiego uczenia się melodii i tekstów, wdrażanie do wspólnej zabawy, rozbudzanie zapału do tańca i muzyki⁵.

Muzykalność dzieci nauczyciel powinien rozwijać zgodnie z ich potrzebami. Oprócz zabaw i pląsów może bawić się z piosenką. Jeżeli główny nacisk położony zostanie na tekst, powstanie zabawa oparta na treści piosenki lub piosenka inscenizowana. Jeśli w opracowaniu dominującym będzie element muzyczny, powstanie interpretacja ruchowa. Można też tworzyć układy ruchowe zawierające w sobie połączenie wszystkich elementów. Piosenka

---

⁵ M. Orzechowska, *Zabawy muzyczno-ruchowe*, „Życie Szkoły”, 2007, nr 2, s. 38.

o ładnej, prostej melodii, z tekstem dobranym do wieku i zainteresowań dziecka ma duże walory wychowawcze. Poza elementem umuzykalniającym, zawartym w melodii i rytmie, piosenka poprzez swój tekst uczy dziecko prawidłowej wymowy i zaznajamia z otaczającym światem przyrody, różnych czynności i przedmiotów, a przy tym rozwija wyobraźnię⁶. Można stwierdzić, że częste obcowanie dziecka z muzyką rozwija je w każdej dziedzinie.

Nauczyciel edukacji wczesnoszkolnej stoi przed bardzo trudnym zadaniem, aby wypracować ciekawy i skuteczny warsztat pracy, w którym doskonale zorganizuje proces dydaktyczny, dobierze środki i tak połączy poszczególne ogniwa zajęć, aby wszechstronnie rozwinąć osobowość dziecka, nie zapominając o częstym kontakcie z muzyką. Ambitny pedagog ma wizję swego działania, wzbogaca i rozwija swój talent oraz dąży do samorealizacji. Każdy nauczyciel ma obowiązek wykorzystania w pracy z dzieckiem walorów wychowawczych i intelektualnych, jakie niesie ze sobą muzyka. To w muzyce uczeń może odnaleźć piękno i dobro, wartości estetyczne i etyczne, to przez nią wyrazić może swoje myśli i uczucia.

Muzyka powoduje, że w duszy człowieka rodzi się prawdziwa wewnętrzna kultura. Ale świat muzyki może otworzyć przed dzieckiem tylko odpowiedzialny i świadomy nauczyciel.

Nauczyciel edukacji elementarnej (w świetle badań własnych)

Poszukując odpowiedzi na pytanie o zakres realizacji edukacji muzycznej w klasach I-III przeprowadzono badania pilotażowe wśród nauczycieli. Próbowaliśmy zmierzyć się z zagadnieniami:

1. Czy nauczyciele edukacji wczesnoszkolnej posiadają odpowiednie wykształcenie muzyczne?
2. Z jakimi problemami borykają się nauczyciele podczas realizacji edukacji muzycznej?

---

⁶ Ibidem, s. 39.

3. Jakie formy wychowania muzycznego wykorzystują podczas prowadzenia zajęć muzycznych?

Środowiskiem badawczym byli nauczyciele edukacji wczesnoszkolnej pracujący w Szkole Podstawowej Nr 1 i Zespole Szkół Nr 3 w Sulechowie. W badaniach wzięło udział 12 ankietowanych. Miały one charakter poznawczy i pozwoliły na uzyskanie kluczowych informacji na temat realizacji edukacji muzycznej w kl. I-III. W badaniu wzięły udział same kobiety. Wynika z tego, iż to one stanowią silną grupę nauczycieli edukacji zintegrowanej. Pod względem wiekowym najczęściej było pań w przedziale 30–50 lat. Wszyscy badani mieli wyższe wykształcenie pedagogiczne. Naukę na uniwersytecie ukończyło 67% respondentów, a 33% – Wyższą Szkołę Pedagogiczną. 67% badanych, przygotowując się do roli nauczyciela muzyki, zdobywało swoje wykształcenie w innych ośrodkach edukacyjnych. Nieliczni doskonalili swoje kształcenie muzyczne w Ognisku Muzycznym (42%) i Szkole Muzycznej I stopnia (25%).

Badania wskazały, że:

- Najwięcej trudności podczas realizacji treści muzycznych sprawiał brak środków dydaktycznych (83,3%), niechęć uczniów do muzyki (8,33%), zdyscyplinowanie uczniów(8,33%);
- Nauczyciele, którzy brali udział w badaniu, pracują w dwóch placówkach edukacyjnych: w Szkole Podstawowej Nr 1 (50%) i Zespole Szkół Nr 3 (50%) w Sulechowie. Pierwsza z wymienionych szkół nie zapewnia swoim pracownikom szkoleń w zakresie wiedzy i umiejętności muzycznych, druga – zapewnia;
- Respondenci, chcąc podnieść swoje kwalifikacje z zakresu edukacji muzycznej, korzystają z dodatkowych form dokształcania (kursy, które sami finansują);
- Większa część (83,30%) uczestniczy w kursach ogólnopedagogicznych a pozostała (16,70%) deklaruje chęć uczestniczenia w przyszłości;
- 75% respondentów stwierdziło, że dokształca się indywidualnie, czytając literaturę i czasopisma z zakresu edukacji muzycz-

- nej, a także zgłębia swoją wiedzę w Internecie (8,30%). Tylko nieliczni (16,70%) nie doksztalają się w ogóle;
- Nauczyciele edukacji wczesnoszkolnej grają na różnych instrumentach muzycznych (pianino, gitara, skrzypce, instrumenty elektroniczne);
  - Najwięcej z nich gra na pianinie (50%), na gitarze (25%), na skrzypcach (8,3%), na flecie 8,3%). Tylko (33,3%) nie potrafi grać na żadnym instrumencie;
  - Nauczyciele podczas zajęć muzycznych najczęściej wykorzystują instrumenty do akompaniowania podczas zabaw (66,7%), zabaw muzyczno-ruchowych (66,7%), akompaniamentów do piosenek (58,3%), jako tło do opowiadań i wierszy (41,7%) oraz do różnych zagadek muzycznych (41,7%);
  - Treści edukacji muzycznej w kl. I-III nauczyciele realizują za pomocą podręczników: „Pakiet skarby” – (33,33%), „Gra w kolorze – świat ucznia” – (33,33%), „Nasz elementarz” – (25%) i „Tropiciele. Edukacja wczesnoszkolna” – (8,33%). Większa część respondentów (66,7%) uważa, że podręczniki do edukacji muzycznej spełniają ich oczekiwania, gdyż dołączone są gotowe nagrania muzyczne. Natomiast 33,3% twierdzi, że nie spełniają;
  - Prowadząc zajęcia z edukacji muzycznej ważne jest, aby każdy nauczyciel miał zapewnione warunki do jej realizacji. Najczęściej sale wyposażone są w płytotekę (80%) i sprzęt audio (91,7%). Niewielu nauczycieli może swoje zajęcia realizować z udziałem instrumentów klawiszowych (50%) czy perkusyjnych (25%);
  - W salach do lekcji muzyki brakuje najczęściej tablicy z pięciolinia (8,30%). Największym problemem w prowadzeniu zajęć muzycznych jest nie tylko, ogólnie ujmując, brak środków dydaktycznych (instrumentów muzycznych – 66,67%, tablicy z pięciolinia – 41,67%, pomocy dydaktycznych – 58,33%), ale przede wszystkim brak czasu na prowadzenie zajęć (83,33%). Jak informują badani nauczyciele, często muszą rezygnować

- z zajęć muzycznych na rzecz innych – matematycznych, polonistycznych, przyrodniczych treści nauczania;
- Przygotowując się do zajęć muzycznych 58,3% nauczycieli opracowuje własny materiał dydaktyczny, dostosowując go do możliwości uczniów a pozostali korzystają z gotowych konseptów (Internet, materiały metodyczne);
  - Zadania edukacji muzycznej powinny być realizowane w oparciu o podstawowe formy umuzykalnienia, tj. śpiew, grę na instrumentach, ruch przy muzyce, słuchanie muzyki, tworzenie muzyki. Wszyscy respondenci są zgodni w tym zakresie;
  - Ankietowani na swoich zajęciach muzycznych najczęściej wykorzystują takie formy jak: śpiewanie piosenek, ruch z muzyką, słuchanie muzyki. Tylko połowa z nich wprowadza grę na instrumentach i tworzenie muzyki. Powodów do niewykorzystywania tych form wychowania muzycznych może być wiele, np.: brak instrumentów muzycznych lub też brak umiejętności gry na nich przez ankietowanych;
  - Podczas swoich zajęć nauczyciele łączą różne formy wychowania muzycznego. Najczęściej śpiewanie piosenek i ruch z muzyką (91,67%). Najrzadziej śpiewanie piosenek i tworzenie muzyki (8,33%);
  - Nauczyciele w swojej pracy stosują różne metody nauczania muzyki. Najczęściej są to metody twórcze (33,33%), aktywizujące (25%) i percepcyjno-analityczne (16,67%). Metody twórcze stosuje się podczas kreatywnego rozwiązywania zadań wyznaczonych przez nauczyciela i polegają one, m.in. na improwizacji wokalne, ruchowo-tanecznej czy twórczości muzycznej;
  - Wprowadzając nową piosenkę na zajęciach muzycznych nauczyciele zgodnie wskazali, że jest ona związana z tematyką kompleksową;
  - Niektórzy nauczyciele (50%) włączają znany sobie i ulubiony repertuar wokalny, niektórzy wykorzystują przeboje radiowe

- (16,70%). Wśród „innych” znalazł się repertuar okolicznościowy (25%), np. z okazji Dnia Babci, święta Bożego Narodzenia itp.;
- Na zajęciach z edukacji muzycznej prowadzonych przez badanych dominuje piosenka przyrodnicza (91,70%), rodzima (50%) i zabawy dziecięce (83,30%);
  - Dzieci najchętniej śpiewają i zapamiętują teksty piosenki związane z przyrodą i zwierzętami. Najmniej jest piosenek o tematyce związanej z zawodami wykonywanymi przez ludzi (16,70%) czy też piosenek patriotycznych (25%);
  - Dzieci nie przejawiają chęci nauki piosenek, których teksty zawierają niezrozumiałe dla nich treści. Potrzeba śpiewania przez uczniów klas I-III podczas zajęć z edukacji muzycznej zostaje zaspokojona tylko w przypadku (58,30%) respondentów;
  - Aby potrzeba śpiewania była zaspokojona, należy spełnić odpowiednie warunki. Respondenci biorący udział w badaniu (83,33%) przyznali, że najistotniejszym warunkiem zaspokojenia potrzeb uczniów jest częstsze wprowadzanie zajęć muzycznych. Dzieci powinny śpiewać piosenki często (58,33%) i jak najwięcej (41,67%). Częściej powinno zachęcać się dzieci do aktywnego śpiewania (25%). Powinny być także organizowane kółka muzyczne (33,33%), podczas których dzieci miałyby możliwość wyśpiewania się. Częste śpiewanie piosenek poprawia dykcję i utrwala pamięć;
  - Nauczyciele prowadzą zajęcia z edukacji muzycznej dwa razy w tygodniu (58,30%) lub raz w tygodniu (41,70%);
  - Forma „słuchanie muzyki” na zajęciach prowadzonych przez badanych, najczęściej realizowana jest poprzez odtwarzanie muzyki z płyt lub nagrań telefonicznych, śpiew nauczyciela i koncerty (50%). Dzieci słuchają muzyki w audycjach telewizyjnych (16,70%) i radiowych (8,30%);
  - Najczęstsze formy spotkań muzycznych proponowanych

uczniom przez nauczycieli biorących udział w ankiecie to: udział w konkursach muzycznych i wyjścia do filharmonii (91,70%). Ciekawą formą są spotkania z muzykami (58,30%), wyjścia na koncerty (41,70%) i do teatrów (33,30%). Najbardziej proponowaną formą jest chór szkolny (16,70%);

- Zajęcia z muzyki nauczyciele przeprowadzają w ogólnej sali klasowej (91,70%). Jeśli chodzi o stosunek dzieci do zajęć muzycznych, to nauczyciele mają podzielone zdania. Połowa respondentów twierdzi, że dzieci bardzo chętnie uczestniczą w zajęciach muzycznych, 33,30% nauczycieli twierdzi, że chętnie, a 16,70% że ma stosunek obojętny;
- Do preferowanych przez uczniów form zajęć muzycznych respondenci zaliczyli: śpiewanie piosenek (58,33%) i ruch przy muzyce (50%). Najmniejszym powodzeniem cieszą się: gra na instrumencie (16,67%), słuchanie muzyki (8,33%) i tworzenie muzyki (8,33%).

Przedstawiony obraz realizacji edukacji muzycznej w pracy z uczniami klas I-III wskazuje, iż nie spełnia ona oczekiwań dydaktyczno-artystycznych. Literatura pedagogiczna i psychologiczna wskazuje i podkreśla, że jest to bardzo ważny okres w życiu uczniów dla rozwijania podstawowych zdolności i umiejętności muzycznych. Analiza kompleksowych zagadnień związanych z przygotowaniem się nauczycieli do prowadzenia zajęć muzycznych, uwarunkowaniami dydaktycznymi (np. pomoce, materiały dydaktyczne, formy doskonalenia itp.), realizowaniem treści i form muzycznych pozwala na sformułowanie kilku ogólnych wniosków z badań.

- Tylko nieliczni nauczyciele edukacji wczesnoszkolnej posiadają odpowiednie wykształcenie muzyczne.
- Nauczyciele edukacji wczesnoszkolnej (nieliczni) deklarują swój udział w podnoszeniu kwalifikacji w zakresie umiejętności muzycznych. Niestety, ośrodki doskonalenia zawodowego zazwyczaj proponują warsztaty muzyczne (do 10 godzin), a ich oferta jest uboga.

- Nauczyciele nie posiadają odpowiednich środków dydaktycznych i warunków do prowadzenia zajęć z edukacji muzycznej.
- Zajęcia z edukacji muzycznej odbywają się zaledwie dwa razy w tygodniu, najczęściej w sali lekcyjnej, w której nie ma podstawowych instrumentów muzycznych. Nierzadko czas przeznaczony na ich realizację zajmuje nadrabianie zaległości w innych dziedzinach.
- Nauczyciele na zajęciach muzycznych wykorzystują wszystkie podstawowe formy wychowania muzycznego (nieliczni), część przygotowuje własny materiał muzyczny.
- Dzieci chętnie uczestniczą w zajęciach z edukacji muzycznej, preferują przyrodniczą tematykę piosenek i ruch z muzyką.

Nauczyciele przygotowując się do zajęć muzycznych czasami tworzą własne materiały dydaktyczne, korzystając z literatury do edukacji muzycznej, a także korzystają z Internetu. Treści edukacji muzycznej w kl. I-III nauczyciele realizują za pomocą podręczników: „Pakiet skarby”, „Gra w kolory – świat ucznia”, „Nasz elementarz” i „Tropiciele. Edukacja wczesnoszkolna”.

Percepcja muzyki na zajęciach najczęściej odbywa się poprzez odtwarzanie muzyki z płyt, śpiew nauczyciela, odsłuch z koncertów. Dzieci słuchają muzyki także dzięki audycjom telewizyjnym i radiowym. Najczęstszą formą spotkań muzycznych jaką proponują swoim uczniom nauczyciele jest: udział w konkursach muzycznych, wyjścia do filharmonii, na koncerty i do teatru.

Propozycje usprawnień w nauczaniu muzyki wraz z podsumowaniem

Konkludując, należy podkreślić, że edukacja muzyczna w kl. I-III nie jest realizowana w sposób prawidłowy, zgodnie z zalecanymi warunkami i podstawą programową. Problematykę dydaktyki muzycznej omawiają szczegółowo w swoich pracach, między innymi: Maria Przychodzińska-Kaciczak, Mirosław Kisiel, Agnieszka Weiner, Wiesława A. Sacher, Maciej Kołodziejski, Barbara Pazur, Paweł Trzos, Rafał Majzner, Lidia

Kataryńczuk-Mania, Lucyna Matuszak i in. Zgodnie twierdzą, iż braki w zakresie kształcenia muzycznego nauczycieli obecnych i przyszłych, ciągłe ograniczenia liczby godzin przeznaczonych na ich kształcenie oraz brak kompetentnej kadry do prowadzenia zajęć muzycznych w kl. I-III powoduje, że rozwój muzyczny dzieci jest zagrożony. Ponadto edukacja muzyczna nie zajmuje należnego jej miejsca, pozostając w cieniu innych obszarów edukacyjnych. Brak odpowiednich warunków i środków dydaktycznych, niezbędnych do prowadzenia zajęć muzycznych, ogranicza w rażący sposób rozwój twórczy dzieci.

Ważne jest, aby nauczyciele nauczania zintegrowanego i wychowania przedszkolnego znali specyfikę kształcenia muzycznego (pod względem merytorycznym, metodycznym i warsztatowym), jak również uzyskali swobodę w posługiwaniu się różnymi formami aktywności muzycznej oraz legitymowali się wysoką kulturą muzyczną. Obowiązek przygotowania studentów w tym zakresie, z jednej strony spoczywa na nauczycielach akademickich prowadzących zajęcia edukacji artystycznej. Ich niezaprzeczalna autentyczność, wsparta osobistym doświadczeniem pedagogicznym, udokumentowanymi publikacjami, poddany weryfikacji w czasie licznych obrad naukowych, powinny stymulować pracę studenta, przyszłego nauczyciela i pedagoga do poszukiwań nowych rozwiązań metodycznych w zakresie edukacji muzycznej oraz dalszego rozwoju artystycznego. Z drugiej strony, ważna jest świadomość samych studentów potrzeby samokształcenia w zakresie wychowania muzycznego oraz późniejszego korzystania z gamy środków muzycznego wyrazu w pracy z dziećmi w wieku przedszkolnym oraz uczniami klas I-III ⁷.

Należy zatem podejmować odpowiednie intensywne starania na rzecz świadomości osób decydujących o edukacji muzycznej

---

⁷ M. Kisiel, *Metodyka warsztatu muzycznego formą pracy studentów zintegrowanej edukacji wczesnoszkolnej i wychowania przedszkolnego*, „Nauczyciel i Szkoła”, 2004, nr 1-2, s. 354.

w Polsce, a także przeciwdziałać procesom, w wyniku których marnowany jest potencjał muzyczny i rozwój twórczy wielu dzieci.

W swoim artykule pt. „Nauczanie muzyki w szkole podstawowej. Analiza rozwiązania systemowego” R. Popowski, M. Grusiewicz i A. Sołtysik zauważają, że przede wszystkim należy dokonać zasadniczej modernizacji powszechnej edukacji muzycznej poprzez opisanie nowych podstaw organizacyjnych. Modyfikacja powinna w pierwszym rzędzie dotyczyć statusu zawodowego nauczyciela muzyki, ponieważ to od jego kompetencji i organizacji pracy zależy treść i jakość edukacji muzycznej. Wiadomo nie od dziś, że o jakości edukacji muzycznej na wszystkich etapach, decyduje ten pierwszy, realizowany w kl. I-III⁸.

Autorzy Ci zaproponowali kilka wariantów organizacyjnych nauczania muzyki w klasach I-III i IV-VI, które zostały rozpatrzone pod kątem 11 kryteriów. Lekcja muzyki w kl. I-III powinna być prowadzona przez wykwalifikowanego nauczyciela muzyki. Dzięki czemu nauczyciele kształcenia zintegrowanego zwolnieni byłiby z zajęć i obowiązków, do którego i tak nie posiadają odpowiednich kwalifikacji. Nauczyciel muzyki uzyskałby pełną formę zatrudnienia w szkole i mógłby również prowadzić lekcje muzyki w klasach starszych.

W szkole powinna być utworzona odrębna sala do muzyki (pracownia muzyczna), w której zgromadzone zostałyby odpowiednie środki dydaktyczne, takie jak: instrumenty muzyczne, tablica z pięciolinia, sprzęt do odtwarzania muzyki i inne niezbędne rekwizyty. Wyposażenie sali powinno być odpowiednio dostosowane do liczebności jednej klasy. To nauczyciel tworzyłby bazę rzeczową do edukacji muzycznej i organizowałby życie muzyczne szkoły. Ponadto opiekowałby się instrumentami i pomnażał ich zbiory. Uczniowie klas I-III korzystaliby z instrumentów pod

---

⁸ R. Popowski, M. Grusiewicz, A. Sołtysik, *Nauczanie muzyki w szkole podstawowej. Analiza rozwiązania systemowego*, „Wychowanie Muzyczne” 2014, nr 5, s. 5-10.

kierunkiem w pełni wykwalifikowanego nauczyciela muzyki.

Lekcje muzyki powinny odbywać się co najmniej 3-4 razy w tygodniu. Muzyka powinna być traktowana na równi z innymi przedmiotami. Obecnie w najmłodszych klasach pojawia się ona tylko jako dodatek, czy też staje się tłem dla innych przedmiotów. Tak prowadzone zajęcia nie przyczyniają się do rozwoju muzycznego uczniów i nie kształtują zainteresowań tą dziedziną.

Nauczyciel muzyki powinien prowadzić zajęcia pozalekcyjne dla uczniów szkoły podstawowej, którzy pragną rozwijać swoje zainteresowania muzyczne. W ramach zajęć, prowadzonych w sali muzycznej, uczniowie mogliby rozwijać swoje zamiłowanie do śpiewu, kompetencje wokalne, uczyć się podstaw gry na instrumencie. Zajęcia takie korzystnie mogą rozwijać twórczą osobowość uczniów. Uczeń, poznając i uprawiając muzykę, doskonali w sobie pozytywne cechy charakteru, takie jak: kreatywność, samodyscyplinę, cierpliwość i wytrwałość oraz doznaje radości z osiągniętego wyniku artystycznego, co wzmacnia jego poczucie własnej wartości.

Bibliografia

Innowacje pedagogiczne w edukacji muzycznej dzieci i młodzieży, Katarzyńczuk-Mania L. (red.), Zielona Góra 2000.

Jenčkova E., *Integracja aktywności dziecięcej w wychowaniu muzycznym*, [w:] *Muzyka w edukacji i wychowaniu*, H. Danel-Bobrzyk (red.), Katowice 1999.

Katarzyńczuk-Mania L., *Nauczanie muzyki*, [w:] *Dziedziny kształcenia w klasach I-III*, M. Magda-Adamowicz, L. Katarzyńczuk-Mania (red.), Warszawa 2013.

Katarzyńczuk-Mania L., *Nauczyciel edukacji muzycznej we współczesnej rzeczywistości kulturalnej*, Zielona Góra 2010.

Kisiel M., *Metodyka warsztatu muzycznego formą pracy studentów zintegrowanej edukacji wczesnoszkolnej i wychowania przedszkolnego*, „Nauczyciel i Szkoła”, 2004, nr 1-2.

Łobocki M., *Metody badań pedagogicznych*, Warszawa 1982.

Łobocki M., *Wstęp do metod badań pedagogicznych*, Kraków 2007.

Majzner R., *Muzyka w przestrzeni edukacyjnej. Wyzwania i inspiracje*, Bielsko-Biała 2015.

Matuszak L., *Wędruj po krainie muzyki. Podręcznik dla studentów i nauczycieli*, Włocławek 2011.

Muzyka w dialogu z edukacją, E. Kochanowska, R. Majzner (red.), Kraków 2015.

Orzechowska M., *Zabawy muzyczno-ruchowe*, „Życie Szkoły”, 2007, nr 2.

Pilch T., *Zasady badań pedagogicznych*, Warszawa 1977.

Popowski R., Grusiewicz M., Soltysik A., *Nauczanie muzyki w szkole podstawowej. Analiza rozwiązania systemowego*, „Wychowanie Muzyczne” 2014, nr 5.

Przychodzińska-Kaciczak M., *Polskie koncepcje powszechnego wychowania muzycznego. Tradycje – współczesność*, Warszawa 1987.

Sacher W.A., *Wczesnoszkolna edukacja muzyczna*, Kraków 1997.

Sacher W.A., *Pedagogika muzyki*, Kraków 2012.

Sztumski J., *Wstęp do metod i technik badań pedagogicznych*, Katowice 1995.

Trzos P.A., *Codziennosc we wczesnej edukacji muzycznej*, Bydgoszcz 2012.

Weiner A., *Kompetencje muzyczne nauczyciela klas początkowych w okresie przemian edukacyjnych*, „Wychowanie Muzyczne w Szkole”, 2006, nr 4.

Wojciechowska K., *Muzyka w klasach 1-3*, „Życie Szkoły”, 2008, nr 3.

Wybrane zagadnienia z psychologii muzyki, M. Manturzevska, H. Kotarska (red.), Warszawa 1990.

Streszczenie

W 1993 r. podstawa programowa nałożyła na nauczyciela nauczania początkowego obowiązki edukacji zintegrowanej (w tym także prowadzenia muzyki). Niestety, jak wskazuje wiele badań nie przyniosło to efektów w kształceniu muzycznym uczniów ze względu na braki kompetencji muzycznych wśród nauczycieli klas młodszych. W artykule Autorki poruszają ten problem na podstawie literatury i rekonesansu badawczego wśród nauczycieli.

Słowa kluczowe: nauczyciel edukacji wczesnoszkolnej, nauczanie muzyki, kompetencje nauczyciela

Abstract

In 1993 the curriculum imposed to the teacher of primary education the responsibilities in the range of integrated education (including conducting music lessons). Unfortunately, as many studies indicate, it did not improved students' results in the area of music due to the deficiencies of musical competence among teachers of younger ages. In the article the Authors present the issue on the basis of literature and research reconnaissance among teachers.

Keywords: teacher of early childhood education, music teaching, teachers' competences